

توسعه اقتصادی

۹
برنامه ریزی

تألیف: دکتر شهنام طاهری

طاهری، شهنام، ۱۳۳۵-

توسعه اقتصادی و برنامه ریزی/تألیف: شهنام طاهری.- تهران: نشرهستان، ۱۳۷۸.
۳۱۱ ص.: مصور، جدول، نمودار.

ISBN:964-6965-15-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیا ..

عنوان روی جلد: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی برای دانشجویان رشته های
مدیریت، حسابداری و اقتصاد.

Taheri, Economic Shahnam
development and planning .

ص.ع. به انگلیسی:

کتابنامه: ص. ۳۰۷- [۳۱۱] .

ISBN:964-6965-15-6

چاپ پنجم

۱. رشد اقتصادی. ۲. سیاست اقتصادی. ۳. اقتصاد توسعه. ۴. کشورهای در حال
رشد -- سیاست اقتصادی. الف. عنوان.

۳۳۸/۹

HD۷۵/ط۲ تا ۹

۱۳۷۸

م ۷۸-۷۰۲۰

کتابخانه ملی ایران



نشرهستان تهران: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین بعد از تقاطع روانمهر پلاک ۹۸/۱ تلفن: ۳-۶۶۴۸۱۱۵۲-۳-۶۶۴۱۲۹۰۶

توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

دکتر شهنام طاهری

چاپ اول ناشر (چاپ پنجم): ۱۳۸۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: چاووش

چاپ: افرنگ

صحافی: روشنگ

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۶۹۶۵-۱۵-۶ ISBN: 964-6965-15-6

تمام حقوق برای نشرهستان محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار

فصل اول: مفهوم توسعه

- ۹ ۱-۱ توسعه چیست؟
- ۱۱ ۱-۲ معیارها و شاخصهای توسعه
- ۱۲ ۱-۳ تفاوت میان رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی
- ۱۳ ۱-۴ توسعه پایدار
- ۱۵ ۱-۵ اندازه گیری توسعه
- ۱۷ ۱-۶ شاخصهای اقتصادی توسعه
- ۱۷ ۱-۷ درآمد ملی سرانه و توزیع درآمد
- ۱۸ ۱-۸ مقایسه درآمدها بر اساس قیمت برابری خرید
- ۱۹ ۱-۹ شاخص درآمد پایدار
- ۲۰ ۱-۱۰ استفاده از ترکیبی از شاخصهای اقتصادی و غیراقتصادی
- ۲۳ ۱-۱۱ نتیجه گیری و هدف علم اقتصاد توسعه
- ۲۳ ۲۸ سئوالات فصل اول

فصل دوم: خصوصیات کشورهای کمتر توسعه یافته

- ۳۲ ۲-۱ درآمد سرانه حقیقی پائین
- ۳۲ ۲-۲ نرخ رشد بالای جمعیت و ساختار سنی جوان
- ۳۲ ۲-۳ بیکاری، بیکاری پنهان، کم کاری و پائین بودن بهره وری تولید
- ۳۳ ۲-۴ شدت فقر
- ۳۴ ۲-۵ نابرابری زیاد در توزیع درآمد
- ۳۴ ۲-۶ غالب بودن بخش کشاورزی در اقتصاد ملی
- ۳۵ ۲-۷ تجارت خارجی
- ۳۶ ۲-۸ انواع بازارها در کشورهای کمتر توسعه یافته
- ۳۷ سئوالات فصل دوم
- ۷۳

فصل سوم : علل عقب ماندگی

- ۳-۱ عقب ماندگی و عوامل محدودکننده
 - ۳-۲ نظریات نئومارکسیستها: رابطه نابرابر و استثمار کشورهای مرکز و پیرامونی
 - ۳-۳ تحلیل عقب ماندگی با توجه به پیشرفت کشورهای سرمایه داری
 - ۳-۴ ضعف در مدیریت توسعه
 - ۳-۵ عقب ماندگی و دور تسلسل باطل فقر
 - ۳-۶ علل اجتماعی و فرهنگی
 - ۳-۷ عقب ماندگی در ارتباط با عوامل خارجی و بین المللی
 - ۳-۸ مکتب وابستگی
 - ۳-۹ توضیح تاریخی مراحل رشد: جبرگرایی در تاریخ توسعه
 - ۳-۱۰ نظریه عوامل متعدد
- سئوالات فصل سوم

فصل چهارم : نظریه های رشد اقتصادی

- ۴-۱ تعریف مدل رشد اقتصادی
 - ۴-۲ نظریه کلاسیکها
 - ۴-۳ نظریه مارکس و رشد اقتصادی
 - ۴-۴ نظریه کینز و کشورهای کمتر توسعه یافته
 - ۴-۵ مدل هارود - دومار
 - ۴-۶ مدل رشد نتوکلاسیکها
 - ۴-۷ مدل کالدور - میرلیس
 - ۴-۸ مدل رشد نتوکلاسیکها و نظریه جدید رشد درونزا
 - ۴-۹ نظریه های مرتبط با مدل های هارود - دومار: فشار بزرگ و رشد متوازن
- سئوالات فصل چهارم

فصل پنجم : مدل های دوگانگی اقتصاد

- ۵-۱ نظریه عرضه نامحدود و نیروی کار: مدل لوتیس
 - ۵-۲ مدل فی - رائیس
 - ۵-۳ مدل دوگانگی تکنولوژیکی هیگینز
 - ۵-۴ مدل جورجینسون
- سئوالات فصل پنجم

فصل ششم : جمعیت و توسعه

- ۶-۱ رشد جمعیت جهان
- ۶-۲ نظریه انتقالی جمعیت

۱۴۶	۳-۶ عوامل موثر بر نرخ رشد جمعیت
۱۵۰	۴-۶ رابطه توسعه اقتصادی و جمعیت
۱۵۵	۵-۶ جمعیت و مواد غذایی
۱۵۵	۶-۶ جمعیت و اشتغال
۱۵۵	۷-۶ جمعیت و توزیع درآمد
۱۵۶	۸-۶ جمعیت و آموزش
۱۵۶	۹-۶ نتیجه گیری
۱۵۷	سئوالات فصل ششم
۱۵۸	فصل هفتم: مهاجرت و توسعه
۱۵۸	۱-۷ مروری بر نظریه های مربوط به مهاجرت داخلی
۱۶۷	۲-۷ توسعه روستاها در ایران: موانع و راه حلها
۱۷۴	سئوالات فصل هفتم
۱۷۵	فصل هشتم: توزیع درآمد و علل نابرابری آن
۱۷۸	۱-۸ نظریه های مربوط به توزیع درآمد
۱۸۲	۲-۸ شاخصهای اندازه گیری نابرابری درآمدها و مقایسه بین آنها
۱۹۱	۳-۸ مقایسه ای بین شاخصهای توزیع درآمد با استفاده از نتایج آماری توزیع درآمد در کشورهای مختلف
۱۹۷	۴-۸ برخی از آزمونها درباره علل عمده نابرابری درآمدها
۲۱۲	سئوالات فصل هشتم
۲۱۳	فصل نهم: توسعه صنعتی
۲۱۳	۱-۹ مزایای صنعتی شدن
۲۱۴	۲-۹ رابطه صنعتی شدن و رشد اقتصادی
۲۱۴	۳-۹ تغییر تصورات
۲۱۵	۴-۹ استراتژیهای توسعه صنعتی
۲۲۸	۵-۹ تجارت توسعه صنعتی در چند کشور منتخب
۲۵۲	سئوالات فصل نهم
۲۵۳	فصل دهم: علوم تکنولوژی و توسعه اقتصادی
۲۵۴	۱-۱۰ ضعف کشورهای در حال توسعه در کسب علم و تکنولوژی
۲۵۷	۲-۱۰ اولویتها و استراتژیها
۲۵۸	۳-۱۰ مکانیزمهای انتقال تکنولوژی
۲۵۹	۴-۱۰ تجربه کره در انتقال تکنولوژی
۲۶۳	۵-۱۰ نتیجه گیری

سئالات فصل دهم

فصل یازدهم: کارایی شرکتهای دولتی و خصوصی سازی

- ۱۱-۱ عوامل موثر در تشکیل شرکتهای دولتی.
- ۱۱-۲ اهمیت مطالعه و بررسی عملکرد شرکتهای دولتی
- ۱۱-۳ عملکرد شرکتهای دولتی در چند کشور و در ایران
- ۱۱-۴ علل عدم کارایی شرکتهای دولتی در کشورهای کمتر توسعه یافته
- ۱۱-۵ خلاصه
- ۱۱-۶ نکاتی چند درباره خصوصی سازی در اقتصاد

سئالات فصل یازدهم

فصل دوازدهم: برنامه ریزی توسعه

- ۱۲-۱ مفهوم برنامه ریزی اقتصادی
- ۱۲-۲ انواع نظامهای برنامه ریزی
- ۱۲-۳ مدلهای اقتصادی و برنامه ریزی اقتصادی
- ۱۲-۴ مباحثی بر له و علیه برنامه ریزی
- ۱۲-۵ مدلهای برنامه ریزی توسعه
- ۱۲-۶ برنامه ریزی بخشی فلدمن - ماها لانویس و برنامه پنج ساله دوم هند
- ۱۲-۷ مدلهای کلان اقتصاد سطحی در برنامه ریزی توسعه
- ۱۲-۸ تجزیه و تحلیل جدول داده - ستاره در برنامه ریزی توسعه
- ۱۲-۹ برنامه ریزی، خطی و غیرخطی و برنامه ریزی توسعه
- ۱۲-۱۰ نتیجه گیری

سئالات فصل دوازدهم

منابع و مأخذ

توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مهمترین مساله فرا روی بشر عصر حاضر است. با وجود این که فرصتهای بسیاری در نتیجه انقلابهای علمی و تکنولوژیکی در قرن بیستم به وجود آمده است، هنوز بیش از یک میلیارد نفر یعنی تقریباً $\frac{1}{5}$ جمعیت جهان، با روزی کمتر از یک دلار زندگی می کنند یعنی سطح زندگی که ملل اروپای غربی و ایالات متحده در ۲۰۰ سال قبل داشته اند. توسعه یافتن کاری مشکل و پیچیده است اما در انجام آن نباید مأیوس شد. در طول ۴۰ سال گذشته بسیاری از کشورهای عقب مانده جهان توانستند به مرحله مطمئنی از پیشرفت اقتصادی و اجتماعی برسند. بسیاری از این کشورها دستاوردهای خوبی در زمینه های اقتصادی، بهداشتی و آموزشی داشته اند به طوری که در برخی از آن کشورها درآمد ملی سرانه شان نسبت به گذشته (اوایل دهه ۱۹۶۰) به ۵۰ برابر افزایش داشته است. نرخ رشدی که در تاریخ بشری بی سابقه بوده است. بنابراین توسعه سریع و مستمر خیال و آرزوئی دست نیافتنی نبوده بلکه واقعیتی قابل حصول است. با این وجود بسیاری از کشورها نسبت به امکانات خود ضعیف عمل کردند و حتی در برخی از آنها شاخص های زندگی در طول ۳۰ سال گذشته کاهش داشته است. به همین سبب است که همچنان فقر به عنوان مساله و مشکلی ترس آور و لاینحل باقی مانده است و هنوز ثمرات پیشرفتهای علمی و فنی بشر در دهه های اخیر به میلیونها نفر از افراد بشر نرسیده است. چرا تجارت کشورها این قدر با یکدیگر متفاوت است؟ کشورهای در حال توسعه چه اقداماتی را ضرورت دارد انجام دهند تا سطح زندگی جامعه شان و کارایی تولیدشان به سرعت افزایش یابد؟ جامعه بین المللی برای امحاء فقر و تسریع توسعه چه می تواند انجام دهد؟ پرسشهایی از این قبیل رو به افزایش می باشد چون نزدیک به ۹۵ درصد افزایش در تعداد نیروی کار جهان در طی ۲۵ سال آینده در کشورهای در حال توسعه خواهد بود.

توسعه در مفهوم وسیع آن یعنی بهبود در کیفیت سطح زندگی از همه ابعاد آن یعنی چیزی بیش از افزایش درآمد یعنی آموزش مهمتر، بهبود استانداردهای بهداشتی و تغذیه، کاهش فقر، محیط زیست بهتر و برابری اقتصادی و اجتماعی بالاتر در برخورداری از امکانات و فرصتها، آزادی بیشتر فردی و زندگی غنی تر فرهنگی. به عبارتی عوامل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی همراه با عوامل اقتصادی بر فرایند توسعه موثری می باشند یعنی توسعه فرایندهای با ابعاد مختلف با مجموعه ای از اهداف است که این ابعاد مشتمل بر جنبه های اقتصادی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به معنای وسیع کلمه است.

هدف اصلی کتاب حاضر، ارائه یک متن درسی بر اساس تجزیه و تحلیل های کمی و کیفی و نیز حفظ توازن میان نظریه های توسعه و نتایج حاصل از تجارب عملی می باشد. این کتاب برای استفاده

دانشجویان سال سوم دوره کارشناسی در رشته‌های مدیریت، حسابداری و اقتصاد برای درس توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی نوشته شده است که در آن سعی شده است موضوعات پیچیده توسعه به زبان ساده‌ای مطرح گردند. مطالب کتاب حاصل مجموعه مباحثی بوده که نگارنده در کلاس درس توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی تدریس و یا برای سازمانهای مختلف تحقیق کرده است. کتاب از ۱۲ فصل تشکیل شده است که فصول اول، دوم و سوم به مفهوم توسعه و مسایل مشترک کشورهای کمتر توسعه نیافتگی از دیدگاههای مختلف می‌پردازد. فصل چهارم به معرفی مدل‌های رشد و فصل پنجم نظریه‌های دوگانگی در اقتصاد را بررسی می‌کند. فصل‌های ششم و هفتم مسائل جمعیت و مهاجرت را در ارتباط با توسعه اقتصادی و فصل هشتم موضوع توزیع درآمد و علل نابرابری آن مورد بررسی قرار می‌دهند. فصول نهم و دهم و یازدهم به موضوعاتی که جدیداً مطرح شده و در سالهای اخیر مورد بحث زیادی قرار گرفته‌اند یعنی کارائی شرکتهای دولتی و خصوصی‌سازی، علوم و تکنولوژی و توسعه و استراتژیهای توسعه صنعتی و تجارت کشورهای می‌پردازد و بالاخره در فصل آخر مدل‌های برنامه‌ریزی توسعه بحث شده است. در پایان هر فصل سئوالاتی در نظر گرفته شده که می‌تواند در کلاسی مورد بحث قرار گیرند. این سوالات موجب می‌شود که دانشجویان تا حدود زیادی به فکر کردن و استفاده از نظریه‌ها در تحلیل مسائل وادار شوند و زمینه خلاقیت و نوآوری در مباحثات در کلاس فراهم آید. البته می‌توانست این کتاب فصول دیگری را در بر بگیرد اما چون ارائه همه مطالب و موضوعات توسعه در یک ترم تحصیلی امکان‌پذیر نیست لذا به طور عمده مطالبی ارائه شده است که علاوه بر طرح موضوعات جدید متناسب با زمان در قالب سرفصل‌های مصوب درس توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی رشته‌های ذربط قرار داشته باشد. در خاتمه لازم میدانم از مدیریت نشرآوین که با تلاش خود حروفچینی و چاپ کتاب را به نحو دلپذیری انجام داده است سپاسگزاری نمایم.